

ספרות עברית וכללית

לעולים חדשים

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעה וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.

פרק ראשון – סיפורת (מעשה חכמים, סיפור קצר),

דרמה ומונודרמה – (30x2) – 60 נקודות

פרק שני – שירה (פיוט, שירת ימי הביניים,

השירה העברית במאה ה-20) – (20x2) – 40 נקודות

סה"כ – 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: (1) רשימה מודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.

(2) מילון עברי-לועזי / לועזי-עברי, לפי בחירת התלמיד.

ד. הוראות מיוחדות: (1) חובה לצרף למחברת הבחינה את הרשימה המודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.

(2) אין לחזור ולהדגים בתשובות שונות על פי אותה יצירה.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון — סיפורת (מעשה חכמים, סיפור קצר) דרמה ומונודרמה

(60 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 1-11 (לכל שאלה — 30 נקודות).

מעשה חכמים

1. קרא את מעשה החכמים "בתו של רבי עקיבא והנחש" שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

בתו של רבי עקיבא והנחש

לְרַבִּי עֲקִיבָא הָיְתָה בֵּת.
אָמְרוּ לוֹ הַכֹּלְדָּיִים:¹ אוֹתוֹ הַיּוֹם שְׁנֹכְנֶסֶת לְבֵית הַחֶפֶה,
מְכִישׁ אוֹתָהּ נָחֶשׁ, וְהִיא מֵתָה.
הָיָה דוֹאֵג עַל הַדָּבָר הַרְבֵּה.
אוֹתוֹ הַיּוֹם, נָטְלָה הַמִּכְבָּנָה,² נִעְצָה אוֹתָהּ בְּסֶדֶק,
קָרָה שְׂשֻבָּה [שְׁנִנְעָצָה] בְּעֵינוֹ שֶׁל נָחֶשׁ.
בְּבִקְרָה, כְּשֶׁנָּטְלָה אוֹתָהּ, נִסְרָךְ וּבָא הַנָּחֶשׁ אַחֲרֶיהָ.
אָמַר לָהּ אָבִיהָ: מָה עָשִׂיתָ?
אָמְרָה לוֹ: בָּעָרֵב בָּא עָנִי, קָרָא בַּפֶּתַח, וְהָיוּ טְרוּדִים כָּל הָעוֹלָם בְּסַעְדָּהּ,
וְאֵין שׁוֹמֵעַ לוֹ.
קָמַתִּי, נָטַלְתִּי אֶת מְנָתִי שֶׁנִּתְּתָם לִי, וְנִתְּתִיהָ לוֹ.
אָמַר לָהּ: מִצּוּהָ עָשִׂיתָ.
יָצָא רַבִּי עֲקִיבָא וְדָרַשׁ: "וְצִדְקָה תַצִּיל מָמוֹת" (משלי י, ב).
וְלֹא מִמִּיתָה מְשֻׁנָּה, אֲלֹא מִמִּיתָה עֲצָמָה.

1 הכלדיים — הרואים בכוכבים (אסטרוטולוגים).

2 מכבנה — סיכה להידוק הבגד או השיער.

הנחש, הקיר והסדק בקיר הם סמלים במעשה החכמים שלפניך.

בחר בשניים מן הסמלים האלה, הסבר מה כל אחד מהם מסמל, ומהי תרומתו להבנת המסר של מעשה חכמים זה.

שים לב: אין לכתוב על אותה יצירה בתשובות שונות.

סיפור קצר**2. כינורו של רוטשילד / אנטון צ'כוב**

לקראת סיום הסיפור חל ביעקב (ברוזה) שינוי, ובמקום לעסוק בעריכת חשבונות כספיים כל העת, הוא עוסק בעריכת חשבון נפש. הסבר והדגם קביעה זו.

3. יגון / אנטון צ'כוב

לפניך קטע מתוך הסיפור "יגון", ובו תיאור של יונה העגלון הנמצא בעיר. קרא קטע זה, וענה על השאלה שאחריו. עיניו של יונה, חרדות ומלומדות בייסורים, מתרוצצות על פני ההמונים המשוטטים משני צידי הרחוב: האין בין כל אלפי האנשים האלה אפילו אחד שיקשיב לו? מהי התשובה שיש בסיפור על השאלה שבקטע זה? הסבר את דבריך, והדגם אותם בעזרת שלוש דוגמאות מן הסיפור.

4. כינורו של רוטשילד / אנטון צ'כוב; או יגון / אנטון צ'כוב; או סיפור קצר אחר

תאר את הסביבה (המקום, הנוף) בסיפור קצר שלמדת ("כינורו של רוטשילד" או "יגון" או סיפור קצר אחר), והסבר את תרומתה לאפיון הדמות המרכזית בסיפור.

דרמה**5. בעלת הארמון / לאה גולדברג; או ביקור הגברת הזקנה / פרידריך דירנמט**

תאר דמות משנה מן המחזה שלמדת ("בעלת הארמון" או "ביקור הגברת הזקנה"), הצג את היחסים בינה ובין הדמות הראשית, והסבר את התפקיד של דמות המשנה במחזה.

6. ילדי הצל / בן-ציון תומר

ענה על שני הסעיפים א-ב.

א. הבא מן המחזה שתי דוגמאות של מוטיב העץ, והסבר את תרומתן לבניית משמעות העלילה ו/או לעיצוב הדמויות. (18 נקודות)

ב. בחר מן המחזה במוטיב נוסף, והסבר את תרומתו לבניית משמעות העלילה ו/או לעיצוב הדמויות. (12 נקודות)

7. אנטיגונה / סופוקלס

"היבריס" (גאוות יתר) הוא אחד הגורמים לסופם המר של הגיבורים הטרגיים.

הסבר והדגם קביעה זו על פי החיים וההתנהגות של הגיבור הטרגי או הגיבורה הטרגית ב"אנטיגונה". המשך בעמוד 4/

8. בית בובות / הנריק איבסן

לפניך קטע מתוך דיאלוג בין נורה לבין כריסטינה לינדה. קרא אותו, וענה על השאלה שאחריו.

נורה: [...] גם לי יש משהו להתגאות בו.

לינדה: אין לי שום ספק. אבל למה את מתכוונת?

נורה: דברי בשקט. שטורוולד לא ישמע! בעד שום הון שבעולם אסור לך – אסור לאף אחד – לגלות את זה, אף אחד מלבדך.

מה אפשר ללמוד מדיאלוג זה על היחסים בין נורה לבין טורוולד הלמר?

הסבר את דבריך, והבא מן המחזה שלוש דוגמאות המשקפות את היחסים ביניהם.

9. אויב העם / הנריק איבסן

ענה על שני הסעיפים א-ב.

א. תאר את המאבק של ד"ר שטוקמן.

בתשובתך כתוב גם על תוצאות המאבק שלו. (20 נקודות)

ב. הסבר מה הם הערכים המניעים את ד"ר שטוקמן במאבק זה. (10 נקודות)

מונודרמה

10. לרקוד עם אבא / איציק ויינגרטן

לפניך קטע ובו דברים שאומר האב לבנו.

קרא את הקטע, וענה על השאלה שאחריו.

[...] יש ריקודים שחייבים להיִקְדָּד. לפעמים הם נמצאים בגוף הרבה זמן, ובסוף הם נרקדים מעצמם [...] ריקוד שצריך להירקד, לא הולך לאיבוד [...] כמו פסלים שנמצאים בסלע והפֶסֶל רק משחרר אותם. או שירים שמישהו בא ופותח להם שֶׁעֶר, שיעופו מהכלוב.

פְּרֵשׁ דברים אלה, והסבר כיצד הם מייצגים את דמות האב, את דמות הבן ואת היחסים ביניהם.

11. אחת זקנה / נאווה סמל

בתחילת דבריה לילדי הכיתה חנה אומרת: "בית זה משהו שאתה בוחר".

בהמשך דבריה חנה אומרת: "אף פעם לא הייתה לי אפשרות לבחור".

בסיום דבריה היא אומרת: "פחדתי לבחור ואתם נתתם לי את האומץ".

שלוש אמירות אלה של חנה מבטאות את התהליך שהיא עברה.

הסבר מהו התהליך שעברה חנה, והדגם את דבריך מן המונודרמה.

פרק שני — שירה (פיוט, שירת ימי הביניים, השירה העברית במאה ה־20)

(40 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 12-18 (לכל שאלה — 20 נקודות).**פיוט**

12. קרא את הפיוט שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

אל נורא עליה / ר' משה אבן עזרא

אל נורא עליה.

המציא לנו מחילה. בשעת הנעילה:

מחרוזת 1	מתי מספר קרואים. לך עין נושאם.
ומסלדים בחילה. בשעת הנעילה:	מחרוזת 5	זכר צדקת אביהם. וחדש את ימיהם.
כקדם ותחלה. בשעת הנעילה:
מחרוזת 2	שופכים לך נפשם. מחה פשעם וכחשם.
והמציאם מחילה. בשעת הנעילה:	מחרוזת 6	קרא נא שנת רצון. והשב שארית הצאן.
לאהליבה ואהלה. בשעת הנעילה:
מחרוזת 3	היה להם לסתרה. וחלצם ממארה.
וחתמם להוד ולגילה. בשעת הנעילה:	מחרוזת 7	תזכו לשנים רבות. הבנים והאבות.
בדיצה ובצהלה. בשעת הנעילה:
מחרוזת 4	חון אותם ורחם. וכל לוחץ ולוחם.
עשה בהם פליה. בשעת הנעילה:	מחרוזת 8	מיכאל שר ישראל. אליהו וגבריאל.
בשרו נא הגאלה. בשעת הנעילה:

שתי המחרוזות המסיימות את הפיוט הן תוספת מאוחרת לפיוט.

פרש את שתי המחרוזות האלה, והסבר כיצד אפשר ללמוד שהמחרוזות האלה הן תוספת מאוחרת לפיוט.

שירת ימי הביניים

13. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

יִדְעַתְנִי בְּטָרִם תִּצְרֵנִי / ר' יהודה הלוי

- 1 יִדְעַתְנִי בְּטָרִם תִּצְרֵנִי, / וְכָל עוֹד רוּחֶךָ בִּי – תִּצְרֵנִי.
- 2 הֵי־שׁ לִי מַעֲמָד, אִם תִּהְדָּפְנִי, / וְאִם לִי מַהֲלָךְ, אִם תִּעֲצֹרְנִי?
- 3 וּמָה אֶמַר? – וּמִחֲשָׁבִי בִּידְךָ! / וּמָה אוֹכַל עֲשֶׂה עַד תִּעֲזָרְנִי?
- 4 דְּרָשְׁתִּיךָ בְּעַת רָצוֹן – עֲנֵנִי / וְכִצְנָה רָצוֹנְךָ תִּעֲטֹרְנִי,
- 5 הַקִּימֵנִי לְשֹׁחַר אֶת דְּבִירְךָ / וְאֶת שְׁמֶךָ לְבִרְךָ עוֹרְרֵנִי!

פֶּרֶשׁ אֶת הַבֵּית הַרְבִּיעִי בַּשִּׁיר, וְהַסְבֵּר אֶת הַקֶּשֶׁר שֶׁלּוֹ לַשִּׁיר כּוּלּוֹ.

14. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

רֵאָה שְׁמִשׁ / ר' שלמה אבן־גבירול

רֵאָה שְׁמִשׁ לְעַת עָרַב אֲדָמָה / כָּאֱלוֹ לְבִשָּׁה תּוֹלַע לְמַכָּסָה,
תִּפְשִׁיט פָּאֲתֵי צָפוֹן וְיָמִין / וְרוּחַ יָם בְּאַרְגָּמָן תִּכְסֶּה,
וְאַרְץ – עֲזָבָה אוֹתָהּ עֲרָמָה / בְּצֵל הַלֵּילָה תִּלִּין וְתִחַסֶּה,
וְהַשְׁחַק אֲזִי קָדַר, כָּאֱלוֹ / בְּשִׁקְ עַל מוֹת יְקוֹתֵי־אֵל מְכָסָה.

בַּחֲרֵ מִן הַשִּׁיר בַּשֵּׁנִי אֲמַצְעִים אוֹמְנוֹתִיִּים, וְהַסְבֵּר כִּיצַד הֵם מַעֲצִיבִים אֶת כַּאֲבוֹ שֶׁל הַדּוֹבֵר עַל מוֹת יְקוֹתֵי־אֵל.

השירה העברית במאה ה־20

ארץ-ישראל וירושלים

15. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

גלות / בלפור חקק

בית 1	סבי היו לו בגדי כהנה שקופים ורקמה לו אמו בדש הפתנת התכלה פסי זהב יפים. וחקקה לו את שמו בענג באותיות של פסף, אור מזקק. סבא שלי. מורד בן רפאל חקק.	בית 3	סבא שלי מלך עצוב. נולד בבגדי משי ורקמה בגדי חמודות. וכאשר גלה אל ארץ נשחתו בגדיו, נשחת הודו. רק במותו הלבישוהו תכריך כעטר טלית שקבל מאביו טלית ירשה חקוקה תכלת אותיות של קדשה.
בית 2	ועלה סבי כאברהם מאור מאותה ארץ על פי אותו דבור. עלה עלה אל אותה אדמת מולדת. ולא היתה לו עוד הפתנת הנחמדת. ואבדה לו שררתו ואבל נגה פניו ונשחת הכסף ונשחט הזהב. ובשוקים רכל סבי מכר את אוצרותיו בגדים בלים, מרפלת אכזב לשונו פבדה, נביא נעזב.	בית 4	ולארץ הטלית דמיתי לראות פסי זהב יפים. אור מזקק. סבא שלי. מורד בן רפאל חקק.

תאר את הופעותיו של מוטיב הכסף והזהב בשיר, והסבר כיצד מוטיב זה מייצג את השינוי שחל במצב של הסב לאחר שעלה לארץ.

שירים בצל השואה

16. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

טרקטורים / רוני סומק

בית 1 הבנים של דוקטור מנגלה מוכרים טרקטורים

בדרך שבין מינכן לשטוטגרט.

מי שיקנה אותם יחרש את האדמה,

ישקה עץ,

יצבע באדום את רעפי הבית

ובפסטיבל הבירה יראה איה תזמרת המסבאה

מצבת על הרחבה כחילי בדיל בחלון ראווה.

בית 2 במכון היפי של ההיסטוריה יודעים לסרק בלורית

אפלו בשערה של

מפלצת.

פרש את שתי השורות המסיימות את בית 1, והסבר את תפקידן בבניית משמעות השיר.

17. לפניך שיר ב (המתחיל במילים: "נפרדנו כך") מתוך מחזור השירים "שירי אהב"ה" מאת לאה גולדברג. קרא אותו, וענה על השאלה שאחריו.

ב

נפרדנו קָדָה. היטב, היטב חָרָה לי.
הַעֲרָפֶל בִּינִינו כְּחוֹמָה.
זאת הַטֶּפֶה שֶׁעַל יָדִי נוֹתְרָה לי
טַפַּת סֶגְרִיר וְדָאי היא, לא דְּמָעָה.

לְדוֹר הַזֶּה הַבְּכִי הוא כְּלָמָה,
הוא לא יִבְכֶּה עַל אֶהְבָּה גּוֹסֶסֶת.
בְּיוֹם הַדִּין וּבְלִילוֹת הַחֶסֶד
אֲדִישׁ וְגַא הוא לא יוֹרִיד דְּמָעָה.

נפרדנו קָדָה. הַרְחוֹב הָמָה, הָמָה.
דְּחַפְנִי אֵיזָה הַלֵּךְ, וּמִנְגִּיד
הַעֲרָפֶל תְּלוּי כְּהִינוּמָה.

מֵאִין בְּלִפִּי חֲדוּהַ חוֹגְגָת?
אוּלֵּי, בְּכָל זאת, זוֹ הִיְתָה דְּמָעָה.

תאר את התהליך הרגשי שהדוברת עוברת בשיר, והסבר את התרומה של אחד מן האמצעים האומנותיים בשיר לעיצוב תהליך זה.

18. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריך.

דברי רקע ראשוניים / ארז ביטון

בית 1
אָמִי אָמִי
מִכְפָּר הַשִּׁיחִים הַיָּרְקִים בְּיָרֵק אַחֵר.
מִזֶּן הַצִּפּוֹרִים הַמְחַלְבוֹת חֵלֶב מְתוֹק מְכַל מְתוֹק,
מַעֲרֵשׁ זְמִירֵי אֶלֶף לִילָה וְעוֹד לִילָה.

בית 2
אָמִי אָמִי
שְׁהַרְחִיקָה רְעוֹת
בְּאֻצְבָּעוֹת צִרְדּוֹת
בְּהִלָּקָאוֹת חֲזָה
וּבְשֵׁם כָּל הָאֲמָהוֹת.

בית 3
אָבִי אָבִי
אֲשֶׁר עָסַק בְּעוֹלָמוֹת
אֲשֶׁר קָדַשׁ שְׁבָתוֹת בְּעֶרְאֵק נָקִי
אֲשֶׁר הָיָה בָּקִי מֵאִין כְּמוֹהוּ
בְּהִלְכוֹת בֵּית כְּנָסֶת.

בית 4
אָנִי אָנִי
שְׁהַרְחִקְתִּי עֲצָמִי
הַרְחַק אֶל תּוֹךְ לְבִי
שְׁכֵשְׁהֶכֶל הָיוּ יְשׁוּגִים
הַיִּיתִי מְשֻׁנָּן
הַרְחַק אֶל תּוֹךְ לְבִי
מִסּוֹת קִטְנוֹת שֶׁל בֶּן
בִּיהוּדִית
מְרוֹקָאִית.

כיצד "מסות קטנות של בן" קשורות לעולמו של הדובר בשיר? הסבר והדגם את דבריך.

בהצלחה!